

pražské ve sborníku se sign. XVII. D. 5. Sborník ten je celý psán jen jedním písařem. Obsahuje vedle České konfesse spisy vesměs z doby před r. 1575, jako kroniku Bartoše písaře. Před samou Českou konfessí je na fol. 280—282 záznam: „Zač jsou císaře stavové v tomto království pod obojí způsobou prosili letha 1571.“ Na to hned následuje na fol. 282—298 rukopis České konfesse s plným nadpisem i se supplikací, jak o tom nahoře bylo pojednáno.¹⁾ Také tohoto rukopisu České konfesse dosud nebylo dbáno.

3. Další, rovněž současný, ač snad o několik dní pozdější než jmenovaný rukopis prvý, je opis České konfesse, obsažený ve XIV. s v a z k u B r a t r s k é h o a r c h i v u v Č e s . m u s e u v P r a z e s e s i g n . I I . D . 8 ²⁾ O jeho titulu, chybách opisovačových, opravách poznamenaných seniorem J. Eneášem, jakož i o době jeho opsání byla již nahoře řeč.³⁾

4. Jiný, a to latinský rukopis České konfesse z r. 1575 je ve V a t i k á n s k é m a r c h i v u v Ř í m ě .⁴⁾ O jeho titulu, supplikaci a znění některých jeho článků bylo již pojednáno.⁵⁾

85. Česká vydání České konfesse.

1. Česká konfesse byla tištěna dle pozdější poněkud zprávy v Bratrském diariu⁶⁾ již před rokem 1579: „Vytisknuta jest prv nětco i na arku celém, ale není při ní toho potvrzení,“ tedy bez císařovy assekurace. Snad to bylo již r. 1575, kdy stavové jednali o jejím tisku a kdy do Prahy povolali tiskaře, o němž nahoře byla již řeč.⁷⁾ Vydání to jest jinak neznámo.

2. Další vydání⁸⁾ obstaral r. 1579 Václav z Vřesovic⁹⁾ o názvu: „Vyznání víry svatě křesťanské všech tří stavů království Českého k kšaftu těla a krve Pána našeho Jezukrista se přiznávajících a pod obojí přijímajících.“ Byla již zmínka¹⁰⁾ o jeho textu, a jak se od něho liší rukopis

¹⁾ Srv. výše str. 295.

²⁾ Dříve II. G. 10.

³⁾ Srv. výše str. 288—293. — O pozdějším opisu České konfesse z r. 1630 viz dále str. 673, 7.

⁴⁾ Theiner, Annales II., 11. — Opis 15. článku je v Zem. arch. král. Českého.

⁵⁾ Srv. výše str. 288 nsl.

⁶⁾ XIV. sv. Bratr. arch. fol. 92. Poznámka není od B. Štefana. Je psána po roce 1579.

⁷⁾ Srv. výše str. 253.

⁸⁾ J. Jungmann zmiňuje se ve své Historii čes. lit. IV., 1215 ještě o vydání v 4° z r. 1570 nákladem paní Aleny Berkové z Lomnice, zaměňuje na místě tom Augsburské a České vyznání. Poznámka ta se týká vyznání Augsburského. Viz o něm dále str. 687.

⁹⁾ XIV. sv. Bratr. arch. fol. 71 poznámka seniora Eneáše, jakož i fol. 92 poznámka pozdější.

¹⁰⁾ Viz výše str. 290 nsl.

bratrský právě zmíněný.¹⁾ Vydání toto obsahuje v dodatku i císařskou assekuraci z r. 1575²⁾, jakož i báseň s podpisem W. z W., též na konci erb půl měsíce s týmž podpisem.³⁾

3. Další vydání⁴⁾ bylo opatřeno r. 1583 péčí a předmluvou Michala Španovského z Lisova a na Pacově, tehdejší nejvyššího písaře království českého. Vydání to nemá císařskou assekuraci, nýbrž vedle konfesse uvádí předem jen supplikaci stavů. Vydání toto stalo se vzorem pro vydání další, jež se ho také v textu úplně přidržela. Tisk je pěkný a jasný. Titul jeho zní: „Vyznání víry svatě křesťanské všech tří stavů království Českého z víry těla a krve Krista Pána pod obojí přijímajících.“ Erb vydavatele je otištěn na druhé straně titulního listu. Má stran A—J^{2.5)} Jako tiskař je uveden na titulním listu „G. D.“

4. Dále vyšlo⁶⁾ „Vyznání víry svatě křesťanské všech tří stavů království Českého pod obojí přijímajících“ (v Starém Městě Pražském) 1608, 4°, str. (XXVIII.) 48.

5. Bratrské vydání z r. 1608: „Vyznání víry svatě křesťanské všech tří stavů království českého, k kšaftu těla a krve Pána našeho Jezukrista se přiznávajících a pod obojí přijímajících. Léta Páně 1608.“ Stran (XXVIII.) 48. Vydání to opatřili „kněží a služebníci Páně, kazatelé evangelium svatého v Jednotě bratrské“, jak se podepsali v předmluvě. Vydání to přidržuje se znění vydání Michala Španovského, ale připojuje po straně četné odkazy na písmo svaté a kratičké označení obsahu. Titul převzalo z vydání z r. 1579. Po předmluvě Bratří následuje předmluva Španovského, dále císařský erb, pak supplikace stavů, index artikulů s označením obsahu a pak sama Česká konfesse. Tisk je velmi pěkný.⁷⁾

¹⁾ Viz str. 672.

²⁾ XIV. sv. Bratr. arch. fol. 92. O assekuraci té a jak se pro ni císař hněval, viz str. 405.

³⁾ J. Jungmann, Historie lit. čes. IV., 1215.

⁴⁾ Samuel Martinius z Dražova ve své Obráně str. 171 se zmiňuje o českém vydání Henryka Kurcpacha z r. 1583. Ale jest to omyl s vydáním Španovského.

⁵⁾ Jeden exemplář je v mých rukou. Jiný v knihovně univerzitní v Praze 54. C. 233, a v Čes. mus. 31. C. 23 a 36. A. 15. V univerzitním exempláři je jméno tiskaře „G. D.“ pozdější poznámkou vyloženo „Dačický“.

⁶⁾ Tak Zibrť, Bibliografie, III., 2, sub 6487. Tamže poznamenáno: „Tištěno při vydání: Tito artikulové na sněmu obecném, kterýž držán byl na Hradě Pražském L. P. 1608. v pondělí po neděli Exaudi“. A dále sub 6489 dodáno, že až na nepatrné odchylky typografické a úpravu titulního listu shoduje se s vydáním bratrským, nahoře uvedeným sub 5. — Jest to dle všeho vydání bratrské poněkud typograficky odchylné, snad totožné s tím, o němž Jos. Müller se zmiňuje v Ohlášení na str. XXII., pozn. 31: „V exempláři, který nám je na snadě, čteme dokonce jen slova: „pod obojí přijímajících“. Srv. dále str. 678, 5.

⁷⁾ Použil jsem exempláře z biblioteky evang. církve A. v. v Těšíně, jenž se mi stal přístupným prostřednictvím prof. dra G. A. Skalského. Některé exempláře lze i jinde nalézt v rukou jednotlivců. Opis tohoto vydání, napsaný 12. dubna 1630 ve Freiberce některým exulantem, je v Čes. museu III. H. 19.

6. „*Confessio česká, t. j. Vyznání víry sv. křesťanské všech tří stavův království českého . . . těla a krve Pána našeho J. K. přijímajících a pod obojí se přiznávajících.*“ V Brně 1608. 4°. L. 31.¹⁾

7. „*Konfessi česká, t. j. vyznání víry svatě křesťanské všech tří stavův království českého z víry tělo a krev Krista Pána pod obojí přijímajících . . . V Drážďanech 1609.*“ 4° l. 34.²⁾

8. Vydání stavů českých z r. 1609: „*Vyznání víry svatě křesťanské všech tří stavův království českého z víry tělo a krev Krista Pána pod obojí přijímajících . . .*“ 4°, str. (16) 147.³⁾ Vydání toto obsahuje: 1. Předmluvu Michala Španovského, 2. Supplikaci stavů z r. 1575, 3. Vyznání víry (str. 1—50), 4. Kopii Majestátu (str. 51—64). Na prázdných listech za českým znakem jsou slova: „Vytisknuto v Starém městě Pražském v impressii Šumanské léta Páně 1609 v pátek po s. Martě, hospodyně Páně.“ Pak následuje 5. Porovnání (str. 65—70), 6. Artikulové (Snešení s Bratřími, str. 71—81), 7. O řádu (str. 82—99), 8. Strom manželský (100—131), 9. O dispensaci (131—132), 10. Artikul o náboženství (133), 11. Artikul o dání moci defensorům (134—144), 12. Index (145—147). Na konci pak stojí: „Z poručení pánův defensorů nad konsistoří a akademií pražskou . . . léta 1610.“

9. Vydání stavů českých z r. 1610: „*Konfessi česká, totiž Vyznání víry svatě křesťanské všech tří stavův království českého z víry tělo a krev Krista Pána pod obojí přijímajících a při tom Majestát . . . Porovnání . . . Artikulové a Snešení . . . Řády církevní, konsistořské a některé artikulové sněmovní . . .*“ 4°, str. (16) 151.⁴⁾ Ve vydání tomto jest vše to, co je ve vydání předcházejícím, a zcela stejně, toliko s tím rozdílem, že v tomto poslednějším vydání je titul obšírnější, a na konci celého spisu jest ještě jeden dokument z té doby, totiž „Opatření proti nařízené defensi“ na str. 145—148, tak že index je pak na str. 149—150. Dátováni ve vydání z r. 1609 uvedené na str. nepaginované schází ve vydání z r. 1610, v němž však za to na straně pak 151 jsou slova: „Vytisknuto v Starém městě pražském v impressii Šumanské z poručení pánův defensorův . . . léta 1610.“⁵⁾

¹⁾ Zibrť, Bibliografie III., 6488. Zpráva ta je převzata asi z Jungmannovy Historie IV., 1381, kdež je ještě dodáno: „Podáno Rudolfovi II.“, ale odjinud není doložena.

²⁾ Zibrť, tamže 6490.

³⁾ V čes. museu 37. B. 11.

⁴⁾ Zibrť, Bibliografie III., 6493. a 6494, jmenuje jako dvě další vydání z r. 1610 otisky vydání nahoře uvedeného z r. 1610, v nichž jest jen závěrečná okrasa jiná, anebo jsou nepatrné změny typografické výzdoby. Shrnuji je ve vydání jedno z r. 1610. Srv. exempláře v čes. museu 31. C. 5; v praž. univ. knihovně 54. F. 48.

⁵⁾ Zibrť, Bibliografie III., 6495. uvádí ještě vydání z r. 1614, totiž spis: „Vrbenský Viktorýn, Konfessi Česká pravá Augšpurská.“ Ale spis ten není dalším vydáním České konfesse, nýbrž jest to spis, v němž je Česká konfesse zpracována. Proto uvádím ji dále na str. 681 mezi Harmoniemi České Konfesse.

10. Otisk z r. 1619 v Praze v 4°, dle vydání z r. 1610.¹⁾

11. „*Confessio Bohemica, totiž Vyznání víry svatě křesťanské všech tří stavův království českého tělo a krev Pána našeho Jezu Krista pod obojí přijímajících, vytisknuto u M. Samuele Martiniusa, léta 1630.*“ S. l. (v Perně) 320.²⁾

12. Michal Institoris Mošovský vydal jako dodatek k Listovní odpovědi: „*Confessio Bohemica, to jest Vyznání víry svatě křesťanské všech tří stavův království českého, tělo a krev Pána našeho Ježíše Krista pod obojí přijímajících.*“ V Praze 1783 u Jana Tomáše Höchenbergra, Malá Strana č. 63.³⁾

13. Ve Sněmích českých, svazku IV. z r. 1886, pod č. 57. otištěno je na str. 183—201 „*Vyznání víry (nová konfesi česká), kteréž stavové dne 18. května císaři podali,*“ a to dle rukopisu ze XIV. sv. Bratrského archivu s dalším titulem: „*Vyznání víry svatě křesťanské, všech tří stavův království Českého z víry tělo a krev Krista pána pod obojí přijímajících.*“ O textu tohoto vydání bylo již promluveno.⁴⁾

14. Poslední vydání České konfesse je: „*České vyznání, totiž vyznání víry svatě křesťanské všech tří stavův království českého z víry tělo a krev Krista Pána pod obojí přijímajících . . .*“ Vydání to (str. 18—59.) obstaral a předmluvou (str. 3—17.) opatřil Ferdinand Hrejsa v Praze. Vydáno bylo v Kutné Hoře r. 1903 nákladem Evanjelické Matice a. v. Vydání to je pořízeno dle vydání z r. 1610, jsou však přibrány citáty z Písma dle vydání bratrského z r. 1608.⁵⁾

86. Německá a latinská vydání České konfesse.

Německy byla vydána Česká konfesse dosti často.

1. Prvé⁶⁾ německé vydání opatřil v Praze r. 1584 Hendrych Kurcpach a připsal je císaři Rudolfovi II. zvláštní předmluvou.⁷⁾

¹⁾ Zibrť, Bibliografie III., 6496.

²⁾ M. Sam. Martinia z Dražova Obrana 1636, str. 435. — Zibrť, Bibliografie III., 6497.

³⁾ V praž. univ. knihovně 54. E. 147.

⁴⁾ Srv. výše str. 289, 2.

⁵⁾ Srv. výše str. 673.

⁶⁾ Zik. Winter, Život církevní str. 180, zmiňuje se vedle českého i o německém vydání České konfesse Václava Vřesovce. Ale viz výše str. 406.

⁷⁾ Latinský překlad předmluvy té byl uveden výše na str. 406, 3, dle zprávy Jablonského. Zatím dostal se mi do rukou exemplář německého vydání, obstaraného r. 1609 Petrem Vokem z Rožmberka, o němž viz nahoře na str. 676. V něm je otištěna předmluva Kurcpachova doslovně na str. A₂—A₄. Zní takto: „Dem allerdurchleuchtigsten, groszmächtigen und unüberwindlichen Fürsten und Herrn Rudolpho dem Andern, Röm. Kayser . . . Allerdurchleuchtigster . . . E. Röm. Kay. May. seynd meine underthänige gehorsame und trewwillige Dienste, neben wünschung von Gott dem Allmächtigen langwieriger Gesundheit auch glücklicheliger Regierung, jeder Zeit höchstens Vermögens bevor. Allergnädigste . . . May. werden sich . . . zu erinnern wissen, was bey Leben und Regierung weilant

Vydání to mimo to obsahovalo: 1. Srovnání stavů pod obojí¹⁾ v křesťanském a evangelickém náboženství, 2. ítem ústní assekuraci této konfesse císařem Maximiliánem II., 3. výtah ze zemských desk o zrušení kompaktát.²⁾

2. V roce 1609 bylo tištěno další německé vydání, jež obstaral, jak již bylo zmíněno,³⁾ Petr Vok z Rožmberka v Amberku. Má titul: „*Bekantnuß desz heiligen, christlichen Glaubens aller dreyer Ständ desz Königreichs Böhmen, so sich zu dem Testament desz Leibs und Bluts unsers Herrn Jesu Christi bekennen und beyderley gebrauchen*“ . . . *Gedruckt*

desz . . . Maximiliani desz Andern . . . auff dem allgemeinen Landtag . . . zu Prag . . . vor differentzen in Religionssachen unter andern vorgeloffen, und letzlich dahin kommen, dasz auszulassung höchstgedachter E. Röm. Kay. May . . . Herrn Vaters . . . wir ausz allen drey Ständen dieser Cron sub utraque uns einer einhelligen Confession und bekantnus unserer wahren alten christlichen Religion verglichen, in Schrifften verfasst, und gedachter I. K. M. . . überantwortet: Und darauß von I. K. M. . . vor die vermercket, welchen I. K. M., als König zu Böhmen, mit allergnädigstem Schutz verwand, und deren hinwiderumb wir allen unterthänigen Gehorsamb, als die getrewen Unterthanen zu leyten schuldig und pflichtig. Wie dann auch E. Röm. Kay. May. als die in derselben Fusztapfen getreten, und in der Regierung nachgefolget, bisz anhero (Gott sey ewig lob) als ein gerechter Kayser, König und Herr, uns darbey geruhiglich haben verbleiben lassen. Damit aber . . . gedachte Confession auch in die deutsche sprach gebracht, und wir ausz dem Verdacht kämen, als weren unter uns andere Secten, so sich inn den Hauptartickeln christlicher Religion mit uns einhelliglich nicht verglichen, verborgen: Als hab . . . (unwiderholet aller zuvorn hierin verloffnen Handlungen) ich trewhertziger Wolmeynung dieselbe ausz der Böhmischen Sprache in die Deutsche gegeben und in Druck verfertigt. Ist demnach an Ewer Röm. Kay. May. mein unterthänigste gehorsamste Bitt, Sie geruhen und wolten Ihr solches allergnädigst gefallen lassen: mein allergnädigster Kayser und Herr, zu dessen Gnaden ich mich mit meinen gehorsamen, trewwilligen Diensten unterthänigst befohlen thue, seyn und bleiben. Geben Drumb, den 4. Septembris Anno 1584. Ewer Röm. Kay. May. getrewer Underthaner Heinrich Kurtzbach, der Elter, Freyherr.“

¹⁾ Tím míněna je supplikace z r. 1575.

²⁾ Václav Budovec z Budova předložil 18. února 1603 císaři Rudolfovi toto německé vydání Kurcpachovo. Ke svému obhajovacímu spisu (srv. výše str. 425) přiložil supplikaci stavů z 15. ledna 1603, v níž stavové píší, že „konfessi do německé řeči od někdy pana Hendrycha Kurcpacha staršího z Trachmburka, V. C. Mti rady, přeložené a V. C. Mti připsané, a smejšlime i do milostivých V. C. Mti rukou podané, od něho exemplář tištěný poníženě přednášime. V němž se najde předně Nr. 1. Naše stavů pod obojí v náboženství křesťanském a evangelistském srovnání. Ítem Nr. 2. Pojištění oustní této Konfessi od . . . otce V. C. Mti . . . Numero 3. Vejťah z desk zemských, jak Compactata jsou minula, zadu při této konfessi do německé řeči přeložené z desk zemských spečetěný vejpis o týchž kompaktátech zrušených V. C. Mti také podáváme.“ (Rkp. *Historie Jednoty Bratrské*, Roudnická bibl. kníž. z Lobkovic, str. 263 nsl.) — Ve svém obhajovacím spisu z 18. února 1603 (srv. tamže) Budovec se zmiňuje podobně, že ústní pojištění císaře Maximiliána „i k vytisknutí přišlo“ a „sub Num. 2. zadu při té Confessi sepsané připsané se spatruje.“

³⁾ Srv. výše str. 442.

⁴⁾ Mezi titulem a vročením jest vložen citát z Pisma: „Zum Römern am 10. Cap. So du mit deinem Munde bekennest Jesum, dasz er der Herr sey, und

im Jahr 1609“⁴⁾ 5. 1. Za titulem následuje otisk dedikace Hendrycha Kurcpacha vydání z r. 1584,⁵⁾ dále supplikace z r. 1575,⁶⁾ a pak vyznání samo⁷⁾ s titulem poněkud jinak znějícím.⁸⁾ Na konec pak jsou připojeny německé překlady dvou psaní Petra Voka z Rožmberka z 6. listopadu 1608, z nichž jedno je adresováno stavům království českého,⁹⁾ druhé nejvyššímu komorníku království českého.⁷⁾ Jak již znění titulu prozrazuje, jest předlohou tohoto německého vydání vedle vydání Kurcpachova z r. 1584 též vydání bratrské z r. 1608. Vydání toto⁸⁾ tištěno bylo, jak výše pověděno,⁹⁾ v Amberce. Tamže vyšlo vydání to poznovu ještě téhož roku, snad současně s predešlým nebo o něco později, s titulem poněkud pozměněným:¹⁰⁾ „*Aller drey evangelischen Ständ der Cron Böhmen einhellige Glaubensbekantnuß, so sich zu dem Testament desz Leibs und Bluts unseres Herrn Jesu Christi bekennen und beyderley gebrauchen . . . Im Jahr 1609.*“ S. l. A o něco později, asi již po vydání Majestátu, vyšlo v Amberce vydání to po třetí¹¹⁾ s titulem, jak právě uveden, toliko místo „der Cron“ je „des Königreichs“, ale již s označením místa a tiskáře: „*Gedruckt zu Amberg bey Johann Schönfeld. Im Jahr 1609.*“

glaubest in deinem Herten, dasz in Gott von den Todten aufferwecket hat, so wirst du selig. Dann so man von Herten glaubet, so wird man gerecht; und so man mit dem Munde bekennet, so wird man selig.“

¹⁾ Toto vydání má na mysli i Niemeyer, *Collectio confessionum*, str. LXXXVIII., když dí: „Walchius, l. c. germanicas tantum eiusdem editiones attulit. Haec enim in eius bibliotheca (t. j. Bibliotheca theologica selecta 1757—1765), Tomus I., p. 142 extant: Ex bohémico germanice conversa in lucem exiit 1584. 1609 cum inscriptione: Bekantnis des heiligen christlichen Glaubens aller drei Stände des Königreichs Böhmen, form. 8; ítem Amberg 1611, Francof. 1614 et cum Theobaldi Hussitenkrieg, Norimb. 1621, form. 4.“ — *Zibr*, Bibliografie III., 6507, míní asi také vydání toto, když je uvádí jako prvé vydání německé a to titulem: „Confessio Bohemica Evangelica d. i. Böhemische Confession, Amberg 1609. 8°.

²⁾ Srv. výše str. 675, 7.

³⁾ S nadpisem: „Vorrede an Kayser Maximilian.“

⁴⁾ Text konfesse se přidružuje verše přijaté v tiscích, tudíž v článku XV. o večeri Páně mluví též o „podstatném“ a ne „posvátném“ přijímání: „ . . . damit wir als geistlichen und wesentlichen, mit dem Glauben und Munde . . .“

⁵⁾ Druhý tento titul zní: „*Bekändtnus desz heiligen Glaubens aller dreyer Stände desz Königreichs Böhmen, so sich zu dem Testament desz Leibs und Bluts unsers Herrn Jesu Christi bekennen, und dasselbige gantz unter beyderley empfahen.*“

⁶⁾ Viz výše str. 442, 5.

⁷⁾ Viz výše str. 442, 5.

⁸⁾ Je v král. knihovně v Berlíně.

⁹⁾ Viz výše str. 442 a 676.

¹⁰⁾ Exemplář je v Ochránově v tamním archivu bratrském dle zprávy Dra W. E. Schmidta, sekretáře církve bratrské.

¹¹⁾ O tomto vydání, resp. o tomto znění titulu, zmiňuje se *Joh. Christoph Koecher*, *Die drey letzte und vornehmste Glaubens-Bekentnisse der Böhm. Brüder 1741*, str. 534 nsl.: „Wir besitzen nun diese Ausgabe (z r. 1609) selbst, deren Überschrift also aussiehet,“ načež následuje titul, jak nahoře je naznačen, a též označení obsahu zcela ve shodě s tím, jak nahoře je pověděno.

3. Úřední německé vydání stavů z r. 1610 má titul: „*Behemische Konfession, das ist Bekhentnus desz heiligen christlichen Glaubens aller drey Stende des Königreichs Behaimb, so im Glauben den Leib und das Blut unseres Herrn Jesu Christi sub utraque empfangen. Dabey der ... Majestetbrief ... Alles mit sonderm vleisz von neuem überschen, mit dem rechten behemischen Original corrigirt und aus aller drey Stende des Khünigreichs Behaimb über gemelt Consistorium und die Prägerische Academiam beim Landtag verordneter Herrn Defensorn bejfelch getruckt in der Alten Stadt Prag, in der Schumanischen Druckerey A. D. 1610*“.¹⁾ Toto vydání přidržuje se zcela úředního českého vydání stavů z r. 1610. a obsahuje všechny spisy, jež jsou ve vydání českém.

4. Další vydání vyšlo r. 1611 opět v Amberku.²⁾

Také bývá zmínka o vydání ve Frankfurtě roku 1614,³⁾ ale nebylo to vydání německé, nýbrž latinské.⁴⁾

5 Další vydání České konfesse v německém jazyku vyšlo r. 1621 péčí Zachar. Theobalda jako dodatek k II. vydání jeho spisu: *Hussitenkrieg* z r. 1621.⁵⁾ Má název: „*Confessio Bohemica Evangelica, d. i. Böhemische Confession, oder Bekandtnusz des heil. christl. Glaubens aller dreyer Stände des Königreichs Böhem, so im rechten Glauben den Leib und das Blut unsers Herrn Jesu Christi sub utraque empfangen ... Alles auffz neue corrigirt und dem Prägerischen Anno 1610 gedruckten Exemplar mit Fleisz nachgedruckt. Zu Nürnberg, Simon Halbmayr. 1621*“.⁶⁾ str. 107 (6). Vydání toto má vedle České konfesse i všechny ostatní spisy, jež jsou ve vydání z r. 1610.

6. Také při dalších vydáních Theobaldova spisu „*Hussitenkrieg*“ byla otiskována i Česká konfesse. Tak i při III. vydání toho spisu roku 1623/24, a

7. opět znovu r. 1750 ve Vratislavi v novém vydání spisu „*Hussitenkrieg*“. Připojená konfesse má titul: „*Confessio Bohemica Evangelica,*

¹⁾ V českém museu, sig. 46. C. 43.

²⁾ Srv. 677, 1. — O vydání tom zmiňuje se i *Dan. Ern. Jablonski, Historia consensus*, str. 74.

³⁾ Srv. 677, 1. — *Joh. Christ. Koecher, Die drey letzte und vornehmste Glaubensbekenntnisse der B. Brüder*, str. 77.

⁴⁾ Srv. dále str. 679, pozn. 3.

⁵⁾ V čes. museu sign. 41. D. 13., v univ. knihovně pražské 31. K. 203. — První vydání spisu „*Hussitenkrieg*“ nemělo v přídavku Českou konfessi, než teprve vydání II. a III. V předmluvě k II. vydání spisu toho Theobald dí, že prý Bratři ve svém vydání České konfesse (1608) titul změnili („*Titul verfälschen*“) a vynechali slovo „*rechten*“ (so im rechten Glauben), načež si prý stěžoval „*M. Elias Schute, Administrator, in seiner Epistel an Johan Flachsen, Pfarrherr zur Newstadt*.“ Theobald slovo to do titulu vložil, odvolávaje se na „*Original oder dessen glaubwürdig vidimus, deren unterschiedliche in Königsstädten, nicht gedruckt sondern geschrieben, zu finden*.“ Také před titul vložil slova „*Confessio Bohemica Evangelica*“ — „*explicationis gratia*.“ *Jos. Müller, Ohlšení, XXII.*, pozn. 31, dí, že v exempláři, jenž je na snadě, slova ta zní docela jen „*pod obojí přijímajících*“. Srv. výše str. 673, 6.

das ist Böhemische Confession ... 1749“. Souhlasí úplně s vydáním z r. 1621.¹⁾

8. Poslední německé vydání České konfesse jest z r. 1900: „*Das böhmische Glaubensbekenntnis von 1575. Neu übersetzt von Rudolf Eger, Predigtsamtkandidat*.“ S úvodem D. Theod. Briegera, profesora v Lipsku 1900. Nákladem knihkupectví Evang. svazu.

Také v latinské řeči byla Česká konfesse několikrát vydána.

1. Po prvé²⁾ tištěna byla latinsky r. 1614 ve Frankfurtě. Jest to vydání, které jest velice málo známo a pravidelně se pomíjí. Titul jeho jest:³⁾ „*Confessio Bohemica, hoc est, Confessio sanctae et christianae*

¹⁾ Čes. museum 41. C. 7.

²⁾ *Zibrť, Bibliografie III.*, 6503, jmenuje omylem jako první latinské vydání České konfesse spis: „*Antiqua et constans confessio fidei ... Praegae 1574. Praefatio M. Mathiae Collini Choterinaei*.“ Spis ten je výše zmíněná konfesse z r. 1562. (Srv. str. 10 a dále str. 685.) Latinské vydání České konfesse z r. 1614 v Bibliografii uvedeno není.

³⁾ O tomto vydání z r. 1614 zmiňuje se *J. Felin, Rozebrání Obrany Sam. Martinia* (1902, str. 36): „*Ona (Česká konfesse) do latiny uvedena nebyla až léta 1613 od M. Vrbenského a 1614 nejprve tištěna v Frankfurtě*.“ — Správně podotýká *J. Müller*, vydavatel spisu *Felinova*, v poznámce 77: „*Jakkoli zpráva tato o prvním vydání České konfesse zajisté jest spolehlivá, přece je nápadně, že na titule vydání z r. 1619 — Francofurti apud Christophorum Vetterum — čteme: „E bohemico idioma Latinitate donata et nunc primum in lucem edita“. Proto pokládá se dosud obecně vydání toto (z r. 1619) za vydání první*.“ — A dále v poznámce cituje slova *Komenského* z jeho „*Historiola de eccl. Boh. ortu*“ etc. v kap. 119: „*Notandum, hanc ordinum confessionem Bohemice fuisse scriptam, in Latinum non translata, nedum typis excussam, nisi anno 1619, cum regi Friderico ab Academia et Consistorio Pragensi offerretur*“. (Srv. české vydání z r. 1893, jež opatřil *Jar. Bídlo*, str. 73; jakož i doslovně totéž v *Historii o těžkých protiventství cirkve české, 1870*, str. 80). — Ale přes to je zpráva *Felinova* správná. To potvrzuje *Joh. Christoph. Koecher, Die drey letzte und vornehmste Glaubens-Bekenntnisse der Böhm. Brüder ... Franckfurt und Leipzig 1741*, jenž na str. 535 cituje titul vydání latinského České konfesse z r. 1614, řka, že titul konfesse té, „*welche itzo vor unsern Augen lieget, ist folgender Gestalt abgefasset: Confessio Bohemica, hoc est, Confessio sanctae*“ atd., jak nahoře je titul ten doslovně dle zprávy *Koecherovy* uveden. — *Koecher* zmiňuje se ve zmíněném spise na str. 77 (srv. výše str. 678, 3) v souvislosti s německým vydáním České Konfesse z r. 1611 o vydání ve Frankfurtě z r. 1614, tak že se zdá, jako by to bylo rovněž německé vydání. Odvolává se při tom na *Fortgesetzte Sammlungen von Alten und Neuen Theologischen Sachen, 1723*, str. 873 nsl. Tento spis vskutku se tu zmiňuje o České konfessi z r. 1614 a uvádí její titul: „*Confessio Bohemica. Franckfurt, 1614, 4. 7 Bog*.“ O vyznání tom poznamenává: „*Diese Confession ... ist aus dem Böhmischen übersetzt, und hat diese Edition Herr Michael Spanovskí von Lisa procuriret und denen Ständen dediciret*.“ Z obsahu se zmiňuje dále o supplikaci stavů z r. 1575, za níž pak následuje Česká konfesse o 25 člancích. Pak je zmínka o přídavku dalším těmito slovy: „*Dasz alle und jede von denen Fratribus Unitatis, wie sie sich nennen, cinerlei Meinung mit dem Bekäntnisz sein, wird aus einen § des neuen Pragischen Consistorial Matriculs fol. 39 erwiesen, allwo der Aufsatz ihrer Vereinigung registriret, gleichwie sie auch in der Praefation der Edition von 1609, so hier mit angehänget wird, hiervon mit mehrern zeugen, und sich auff ihre Transaction von 1535, 1564 und 1575 beruffen*.“ Z toho všeho je zřejmo, že autor článku

fidei, omnium trium Ordinum regni Bohemiae, corpus et sanguinem Domini nostri Jesu Christi in coena sub utraque specie accipientium; invictissimis et potentissimis quondam imperatoribus augustis, Bohemiae regibus, D. Maximiliano II. anno 1575 et D. Rudolpho II. anno 1608, humillime oblata et ab iisdem publicis caesareis ac regis decretis liberaliter concessa confirmataque: secundum quam etiam omnes ecclesiarum evangelicarum Bohemicarum pastores et ministri sentire et docere tenentur. E Bohemico idiomate Latinitate donata et nunc primum in lucem edita. Francofurti apud Jo. Bringerum, Anno 1614.“ in 4°. Vydání to obsahuje v latinském překladu: 1. Předmluvu Michala Španovského, 2. Supplikaci stavů z r. 1575, 3. Kontessi samu, 4. „Paraphus de unione“, t. j. odstavec ze snešení novoutravistů a Bratří z r. 1609. 5. Prohlášení Bratří z jich předmluvy k České konfessi z r. 1608.

2. Známé jest vydání latinské z r. 1619, tištěné opět ve Frankfurtu. Má úplně týž titul jako vydání z r. 1614 i s konečnou poznámkou „nunc primum in lucem edita.“ Toliko označení tisku zní jinak, totiž: „*Francofurti apud Christophorum Vetterum, Anno 1619.*“ 4°. str. 52.²⁾ Také obsah se úplně shoduje s vydáním z r. 1614. Jest to dle všeho otisk vydání z r. 1614. s nepatrnou změnou v titulu, pokud šlo o vydavatele a označení času.

3. Posledně byla Česká konfesse v latinském jazyku vydána H. A. Niemeyerem v jeho *Collectio confessionum in ecclesiis reformatis publicatarum*. V Lipsku 1840. Vydání to je věrný otisk vydání z r. 1619.³⁾

Bývá také zmínka o českoněmeckých⁴⁾ a českolatinských⁵⁾ vydáních České konfesse. Ale jsou to záměny s jinými vydáními České konfesse,

ve Fortgesetzte Sammlungen má na mysli překlad ne německý, nýbrž latinský, jak ukazují latinská slova převzatá do jeho článku zřejmě z onoho vydání České Konfesse, o němž vypravuje. Veškerá data, jež autor ten o onom překladu z r. 1614 uvádí, totiž titul, místo a čas tisku, formát a obsah, totiž 1. předmluva Španovského, 2. supplikace z r. 1575, 3. Konfesse česká, 4. Paragraphus de unione, 5. Prohlášení Bratří z jich předmluvy z r. 1608 (autor onen omylem uvedl 1609), to vše ukazuje, že jest to vydání totožné s vydáním latinským z r. 1614, nahoře uvedeným. Bylo tedy vydání z r. 1614 ve Frankfurtě tištěné latinské a nikoli německé.

¹⁾ *Koecher*, Die drey letzte u. vornehmste Glaubensbekenntnisse, otiskuje tento titul latinského vydání konfesse, „welche itzo vor unsern Augen lieget,“ na str. 535. Jest to dle předcházející poznámky vydání totožné s vydáním, o němž *Koecher* píše na str. 77 na základě zprávy čerpané odjinud.

²⁾ *H. A. Niemeyer*, *Collectio confessionum*, 1840, str. 819 a násl.

³⁾ *Zibrť*, Bibliografie III., 6505, uvádí jako další latinské vydání České konfesse „*Confessio . . .*“ vydání Sam. Martinia z Dražova z r. 1628. Ale spis ten není prostým vydáním České konfesse, nýbrž jejím zpracováním. Viz o něm dále str. 682.

⁴⁾ *Zibrť*, Bibliografie III., 6502, zmiňuje se o českoněmeckém vydání „*Confessio bohémica . . . Böhemische Confession*. Altstadt Prag 1610. 4°.“ Ale spis ten není asi nic jiného, než výše zmíněné úřední německé vydání České konfesse z r. 1610, jež vyšlo současně s úředním vydáním českým.

⁵⁾ *Zibrť*, Bibliografie III., 6500 a 6501, zmiňuje se o třech takových spisech, a sice sub 6500: 1. „*Confessio Bohémica vere Augustana, in quaestiones et responsiones*

anebo jsou to zpracování konfesse obyčejně v otázkách a odpovědích a za tím účelem, aby dokazovaly souhlas Českého vyznání s vyznáním Augsburským neb Bratrským. Jest tudíž nutno je počítati mezi Harmonie České konfesse.

87. Harmonie a podobná zpracování České konfesse.

Česká konfesse byla častěji zpracována, aby dokázán byl její souhlas s vyznáními jinými. Vyšlo několik spisů toho druhu:

1.¹⁾ „*Adami Zaluzanii a Zaluzan: Harmonia confessionum orthodoxarum ecclesiarum regni Bohemiae, ab integra coena sacra dictae et Fratrum. Item generalis et geminus evangelii ordo atque methodus, qua omnia evangelii dicta et facta includi et inter se conferri possunt, e sacris desumpta. Pragae 1609.*“ 4° f. 3. A—F².²⁾

2. „*Konfessi Česká, pravá Augšpurská, v otázky s odpověďmi pořádně a krátce uvedená skrze M. Viktorína Vrbenického, služebníka evangelium sv. v městě Brodě Německém, vytištěná na zámku Dobrovici, v impressi urozeného pána para Henyka z Waldštejna . . . 1614.*“ 12° f. A—E³.³⁾

resoluta, Pragae 1620. 4°.“ Spis ten jest zpracováním České konfesse, a viz o něm dále str. 682. 2. Přetisk dřívější: „*Confessio . . .* v Holomúci 1620, 12°.“ Ale tu se zaměřuje Česká konfesse (asi na základě zprávy J. Jungmanna, *Historie literatury II.*, 1215) s vyznáním Augsburským, jež vydal Třanovský. Viz dále str. 689. 3. sub 6501: „*Norimbergae 1621. 4°. Halbmayr. Str. (8) 142.*“ Tu se zaměřuje opět asi na základě zmíněné zprávy Jungmannovy českolatinské vydání s vydáním německým z r. 1621, o němž byla řeč na str. 678.

¹⁾ *Zibrť*, Bibliografie III., 6511, zmiňuje se na prvním místě Harmonií, jež se týkají České konfesse, o spisu: (Salnar) *Harmonia confessionum . . .* Genevae 1581. Ale *Confessio Bohémica seu Waldensium* ve spise tom zpracovaná není Česká konfesse z r. 1575, nýbrž Bratrská konfesse z r. 1573, jak o tom byla řeč výše, str. 80, 1.

²⁾ V museu král. Českého 37. B. 11. Spis Adama Zaluzanského obsahuje 1. latinskou dedikaci a spolu předmluvu spisovatelovu, načež následuje 2. Adami Zaluzanii a Zaluzan *Oratio de consensu ordinum regni Bohemiae integra ccena sacra utentium et Fratrum, et quid inter se differant, item de pace et concordia et de instauranda Academia . . .* Adam Zaluzanský tu dokazuje: „*Est enim una utriusque huius coetus et multitudinis substantia, qua constituitur, hoc est doctrina, externis quibusdam subjectis et instrumentis exercitii, ut ordinatione ecclesiae et personis, differens . . . Quare permaneamus in ista confessione. Et quoniam institutio iuventutis fundamentum conservandi recti rerum p. status est, . . . complectendus est animo ille thesaurus academia, nunc primum a Sacra C. M. . . indulgentia vobis, amplissimi Proceres, commissus et recte constitutus . . .* Pragae Ex officina typografica Pauli Sessi. Anno 1609. — Rck na to byl vydán proti spisu tomu spis jiný: *Valerii Naulreschi Oratio, qua Adami Zaluzanii, quam Harmoniam confessionum orthodoxarum ecclesiarum regni Bohemiae inscripsit, iugulatur. Pataviae 1610.* 4°. f. A—H₄. Srv. *Zibrť*, Bibliografie III., 6512.

³⁾ Srv. výše str. 674, 5. *Zibrť*, Bibliografie III., 6525. Věnováno: Pertholdovi Bohubud z Lippého, na Krumlově a Hrubčicích, nejv. děd. maršálkovi král. Českého. — *Vrbenický*, autor tohoto vydání, dí ve svém spisu „*Obrana České konfesse,*

3. „*Confessio Bohemica vera Augustana, in quaestiones et responsiones resoluta ac ante quinquennium in lingua vernacula publici juris cum indultu venerandi consistorii Pragensis facta. Konfessi Česká, pravá Augšpurská, na otázky a odpovědi před pěti lety¹⁾ v jazyku českém vůbec s povolením vzácné konsistoře Pražské vydaná. Nyní v obojím jazyku obnovená.*“ V latinské a české dedikaci jest spis věnován pánům a rádním, desíti soudcům a pánům starším Starého, Nového a Menšího města Pražského, „orthodoxae pietatis et studii literarii assertoribus“ Spis vydali „Palaeo-Pragae in Octava Martyrum Boemiae M. Joannis Husii et M. Hieronymi Pragensis anno 1620 M. Victorinus Vrbensky, M. Samuel Martinus, Ministri Dei.“ „Vytisťena v Starém Městě Pražském v impressi Jana Ctibora u Třech Nedvědí 1620.“²⁾ Ve spise tom je uveden nejprve Paragraphus in libello supplicii in clytorum ordinum de confessione sacra positus, totiž oddíl ze supplikace z r. 1575, týkající se Augšpurského vyznání. Česká kofesse pak následuje rozdělená v řadu otázek, ponejvíce doslovně souhlasně, ale na některých místech je volně podána aneb doplněna vhodnými slovy. Celý spis jest vlastně katechismus, který skoro doslovně vyčerpává Českou kofessi, rozděliv ji v otázky a odpovědi.³⁾

4. M. Samuel Martinus z Dražova vydal pak jako vyhnanec v Holandsku latinsky r. 1625⁴⁾ „*Confessionem Bohemicam cum notis theologis, Franequerae in Frislandia*“⁵⁾ Věnoval ji kněžím a senátu

pravé Augšpurské“ 1615 (srv. M. Sam. Martinus z Dražova, 1630, str. 350): „Vydaj jsem roku minulého na světlo, pro dobré církevní, z povinnosti své, podle jistého povolání konsistoře naší milé, kofessi naši Českou s pomocí Boží, co mohlo býti nejprostněji, nejkratčeji, neměně nic a nepřidávaje nic mimo otázek položení s circumstanciami jejími. Kteří Pána Boha milují . . . uznali . . . že kofessi tak na otázky rozebraná sprostnějším mnoho platnosti přinese a své podstaty nepotratí.“ Z toho lze seznati způsob, jakým bylo vydání z r. 1614 zpracováno.

¹⁾ Carl Chr. Schröter, Merckwürdige Exulanten-Historie 1715, 275 a 298, zmiňuje se o tom, že M. Samuel Martinus vydal r. 1615 v českém jazyku Českou kofessi, v otázkách a odpovědích dle hlavních článků víry na důkaz, „wie selbige nichts anders sei, als die ungeänderte Augspurgische Confession.“ Ale zpráva Schröterova vznikla asi dohadem zmínky ve vydání z r. 1620, že před pěti lety vydání to vyšlo po prvé. Ale tím je míněno vydání Vrbenského z r. 1614.

²⁾ Exemplář tohoto spisu je v archivu Bratrské Jednoty v Ochránově sub A. B. II. R. 4. Nr. 8. Stal se mi přístupným prostřednictvím pana sekretáře dra Schmidta, za kterouž laskavost jsem srdečně povděčen. — Na konci spisu jsou dvě latinské básně. V delší obraci se její autor M. Jacobus Wczelinus Lstiborenius, civis et grammataeus Micropragensis, proti těm, kteří již předem, než spis vyšel, jej potírali.

³⁾ M. Sam. Martinus, Obrana, str. 249 a 434.

⁴⁾ Jireček, Rukověť II., 12. — Zibrť, Bibliografie III., 6505, jmenuje rok 1628. Ale tenkrát byl Martinus již v Perně. — Martinus sám píše v Obráně 432: „V Akademii Fryzlandské, Franekeře, . . . rok sme strávili, v kterémž čase já . . . i Confessionem Bohemicam . . . vydal.“

⁵⁾ M. Sam. Martinus, Obrana, 435.

⁶⁾ Tamže 432, 435.

kempenskému taktu: „Veitatis caelestis assertoribus, amatoribus, confessoribus, exulum propter nomen D. N. Jesu Christi etc. patronis, fautoribus ac promotoribus munificentissimis, suis in Christo Domino gratiosis etc.“¹⁾ Jak sám píše,²⁾ v tomto spise vydal „Confessionem Bohemicam na otázky rozebranou s výklady smysl kofessi Augšpurské světle pronášejícími.“³⁾

5. Mat. Krocínovský vydal ve vyhnanství r. 1631 podobný spis v českém jazyku v Perně pod titulem: „*Harmonia confessionum Bohemicae et Augustanae, t. j. jest Světlé a patrné z zákona Božího provedení, že kofessi Česká jest pravá Augšpurská, na pevném gruntu písma svatého založená, v nově vůbec osvědčené od kněze Matěje Krocínovského, na onen čas v Rychnově evangelium svatého kazatele. Vytisťené u M. Samuele Martinusa.*“ Spis tento bývá také nazýván: „*Kofessi Česko-Augšpurská*“⁴⁾ a byl prý vydán i ve Zhořelci r. 1644 s tímto titulem.⁵⁾

88. Česká vydání Bratrské kofesse od r. 1573.

Vedle rozličných vydání České kofesse jest důležité sledovati česká vydání kofessi jiných evangelických směrů v české církvi. A tu jde především o Bratrskou kofessi od r. 1573.⁶⁾

1. V letech 1573—1575 vydána byla Bratrská kofesse dle vydání latinského z r. 1573 česky čtyřikráte, 1573, 1574 (dvakráte) a 1575⁷⁾ s nadpisem: „*Počet z víry a z učení i náboženství křesťanského . . . Znovu přehlednutý*“ 1574.

2. Poznovu byla česky vydána v Kralicích v letech 1607—8, a to na základě vydání právě zmíněného, ale s některými změnami.⁸⁾ Titul zní: „*Confessio, aneb Počet z víry a z učení i náboženství křesťanského . . . znovu*

¹⁾ Jan Felin, Rozebrání Obrany (1902), str. 147, dle, že Martinus vydání to obstaral „pro osvědčení církvi Českých s Nidrlandskými v učení svornosti“ a dedikoval je kněžím kalvínským a senátu kempenskému, ale potom v Míšensku, ty kofesse rozdával, dedikaci vytrhával. Srovn. výše str. 587, 6.

²⁾ M. Sam. Martinus, Obrana, 432.

³⁾ Srv. výše str. 587, 6.

⁴⁾ J. Jungmann, Historie IV., 1453, nazývá spis ten v podtitulu „Kofessi Česko-Augšpurská.“ To souvisí s tím, že ve spisu tom je nad vlastním pojednáním tento nadpis: „Kofessi Česko-Augšpurská. Artykul I. O slovu Božím atd.“ — V praž. univ. knihovně 54. E. 1079, 54 F. 1079. Spis ten je také v museu českém — 37. G. 19. — bez titulního listu a prvé části vůbec, tak že na prvé listu je právě jen vnitřní nadpis samého pojednání; „Kofessi Česko-Augšpurská.“ Srv. výše str. 590.

⁵⁾ Tak Bohuslav Ignatius, Souhlas učení Českých Bratří 1754 (vydání E. Böhla 1874, str. 60.)

⁶⁾ Srv. Zibrť, Bibliografie III., 6464—6473.

⁷⁾ Srv. výše str. 28, 1.

⁸⁾ Srv. výše 402, 3.

přehledný léta 1607.¹⁾ Opětne vydána r. 1608. Jest to poslední vydání Bratrské konfesse v českém jazyku opatřené jako vyznání Jednoty staršími Jednoty.

3. Teprve r. 1662 vydal J. A. K o m e n s k ý Bratrskou konfessi, ale ne jménem Jednoty a jako její vyznání, nýbrž jménem svým jako spis vzdělavací,²⁾ a to na základě vydání z r. 1564 s titulem: „*Confessio, aneb Počet z víry a učení i náboženství Jednoty Bratří českých . . . Vytlačeny v Amsterdamě u Jana Paskovského Léta 1662*“.³⁾ A s tímž názvem přidána byla k vydání Historie o těžkých protivenstvích církve České v Amsterdamě r. 1663.⁴⁾ Jest to poslední české vydání opatřené vůbec seniorem Jednoty.

Pozdější vydání byla opatřena mimo Jednotu bratrskou:

4. Tak vydal Jan Theofil Elsner, kazatel českých reformovaných v Berlíně v zájmu církve reformované 20. srpna 1748 na základě Bratrské konfesse z r. 1607: „*Confessio, aneb Počet z víry a učení i náboženství Jednoty Bratří Českých . . . V Berlíně u Kristiána Fridricha Henninga. Léta Páně 1748*“.⁵⁾

5. Další vydání⁶⁾ opatřil v zájmu české církve evangelické Aug. vyznání Jan Sluníčko, měšťan pražský, r. 1848 a to dle vydání z r. 1574: „*Počet z víry a z učení i náboženství křesťanského . . . znovu přehledný léta 1574 . . . Vytlačeno v Praze u K. Jeřábkové 1848*“.

6. Konečně vydal Jozef Procházka Bratrskou konfessi jako dědictví otců společné všem českým evangelíkům a to dle vydání z r. 1607⁷⁾ s titulem: „*Konfessi Bratrská, aneb Počet z víry a učení i náboženství Jednoty Bratří Českých . . . V nově vydal Jozef Procházka, evangelický duchovní zpravce. V Praze 1869*“.

¹⁾ *Zibrť*, Bibliografie III., 6468 a 6469. — Bibliografie uvádí pod č. 6443 ještě jiné vydání Bratrské konfesse z r. 1607, tištěné rovněž v Kralicích, ale na základě vydání z r. 1535. Mám za to, že je to omyl, a že bylo jen jedno vydání výše uvedené dle revise z r. 1572. Nelze za to míti, že by Bratří v témž roce 1607 v Kralicích vydávali svoji konfessi v českém jazyku ve dvou různých textech. Také hned následující vydání, uvedené pod č. 6444 je zřejmě jen nedopatřením tu jmenována. Srv. dále str. 684, 6.

²⁾ Viz výše str. 603.

³⁾ Exemplář v knihovně české ev. církve A. v. u Salvatera (Dar p. Em. Sluníčka).

⁴⁾ *Zibrť*, Bibliografie III., 6471.

⁵⁾ Dle mého exempláře.

⁶⁾ J. Jungmann, Historie lit. čes. VI., 772 zmiňuje se o vydání Josefa Szalaye z r. 1784. „Krátké a sprostné vyznání atd.“, a má je za konfessi Českých Bratří. Také *Bibliografie Čes. hist.* III., č. 6444 uvádí spis ten jako přetisk Bratrské konfesse z r. 1535. Ale omylem. Jest to Confessio Helvetica posterior, jak již ukazují slova v titulu: „Nyní ponejprv po dvou stech osmnácti letech z Latinského do Českého jazyka přeložená.“

⁷⁾ J. Bidlo, O konfessi bratrské z r. 1573. (Sborník prací hist. k 60 nar. prof. Dr. Golla, str. 264–278.)

89. Současné české staroutraktvistické a novoutraktvistické konfesse, jež bývají zaměňovány s Českou konfessí.

Staroutraktvisté častěji předkládali císaři své vyznání víry. Tak zvláště roku 1562,¹⁾ snad i 1572,²⁾ a 1575.³⁾ Biskup Stanislav Pavlovský psal 27. dubna 1583 z Kroměříže Vilému z Rožmberka o této konfessi⁴⁾: „Oni staří pod obojí kněží od biskupuov pořádné svěcené mívali a jiných žádných jako vittenberských, frankfurtských, břežských i jiných jim podobných . . . netrpěli . . . , jakž to i dolejší konsistoř pražská toho všeho obšírně v té své konfessi, kterouž sou létha 1562 a potom zase létha 1575 podali, obšírně proti těm, kteří chtěli do toho království konfessi augšpurskú uvéstí, prokazují.“ O konfessi této byla výše uvedena obšírná zpráva Kristofa Manlia.⁵⁾

S touto staroutraktvistickou konfessí souvisí konfesse novoutraktvistická z 19. června 1562. o níž byla již výše řeč.⁶⁾ Jest snad⁷⁾ totožná se spisem, jež uvádí J. Jungmann⁸⁾ slovy: „Za Ferdinanda I. vydána: *Tato víra, učení a náboženství starých věrných Čechů tělo a krev Páně pod obojí přijímajících* (b. m.) 1562 ve 4,“ zařazuje ji pod titul „Augšpurská konfessi“⁹⁾ a zaměňuje při tom Augsburské a České vyznání navzájem. Výslovně ji uvádí jako konfessi „podobojích mírného směru luteránského“ J. Jireček.¹⁰⁾ O latinském vydání novoutraktvistické konfesse z r. 1562 roku 1574 s titulem: „*Antiqua et constans confessio . . .*“ bylo již výše pojednáno.¹¹⁾

Na Moravě kněží novoutraktvističtí z Prostějova, Uh. Brodu, Hranic a okolí, v jich čele Pavel Aquilin a Benedikt Ostrožský, sepsali r. 1566 svou konfessi, o níž nahoře již bylo psáno.¹²⁾ Po řadu let

¹⁾ Srv. výše str. 10, 3.

²⁾ Srv. výše str. 188, 2.

³⁾ Srv. výše str. 188.

⁴⁾ *Fr. Kameníček*, Zemské sněmy III., 418., dle Reg. bisk. č. 16, fol. 46 a násl.

⁵⁾ Srv. str. 188, 2.

⁶⁾ Srv. výše str. 10, 5. — M. Jacobus Jacobaeus Guttenbergenus píše ve své *Idea mutationum Bohemo-Evangelicarum ecclesiarum*: „Fideles veritatis Christi assertores confessionem fidei conscripserunt, Ferdinando imperatori . . . obtulerunt, calumniatores vicerunt et gratiam imperatoriam obtinuerunt, quod anno 1562 factum fuisse annales testantur.“

⁷⁾ Není zcela jisto, že by spis Jungmannem tu uvedený byl se zmíněnou novoutraktvistickou konfessí totožný, ač snad tomu tak je dle zprávy J. Jirečka v *Rukověti II.*, 22. Titul sám, a zvláště slovo „starých“ věrných Čechů, spíše by nasvědčovalo, že by spis Jungmannem zmíněný a jeho titul přiléhá na konfessi staroutraktvistickou z r. 1562, právě zmíněnou.

⁸⁾ J. Jungmann, *Historie lit.* IV., 1215.

⁹⁾ Proto asi i *Zibrť*, Bibliografie III., 6518, přejal omylem tento spis mezi vydání Augsburské konfesse.

¹⁰⁾ *Jireček*, *Rukověť II.*, 22.

¹¹⁾ Str. 10, pozn. 5.

¹²⁾ Str. 35 a 36. Nadpis její v *Bratr. arch.* IX., fol. 139 nsl. není uveden.

měla značný význam. Pavel Kyrmezer ji otiskl latinsky 1580 ve svých *Acta concordiae*¹⁾ s názvem: „*Confessio fidei et doctrinae christianae a ministris Domini nostri Jesu Christi reformatorum coetuum sanctae eius ecclesiae in inclito marchionatu Moraviae ex verbo Dei brevissime et simplicissime conscripta atque episcopo Holomucensi exhibita anno domini 1567.*“ Pav. Pressius jmenuje ji spolu s Českou konfessí jako spis symbolický pro tamní kněžstvo.²⁾

Vedle těchto konfessí vznikly v té době četné církevní řady, jež omylem bývají počítány mezi konfesse, any jsou rázu ne konfessijsního, nýbrž organizačního. Bylo o nich výše pojednáno.³⁾

90. Česká vydání Augsburského a Helvetského vyznání.

Sledujeme-li vyznání České, nelze opominouti česká vydání vyznání Augsburského a Helvetského.

Augsburské vyznání bylo dosud již ve mnoha vydáních rozšířeno v českém jazyku. Ale vydání prvá nelze zjistiti tak zcela bezpečně.

1. Jako první vydání se uvádí: „*Augšpurská konfessi aneb vyznání víry nejjasnějšímu císaři Karlovi V. od knížat a měst německé říše čistého učení evangelického se přidruživších na sněmě Augšpurském l. P. 1530 podané,*“ s. l. a. 4°. J. Jungmann vydání toto uvádí bez označení času a místa. Josef Růžička⁴⁾ zmiňuje se roku 1850 o vydání tom, klada je do r. 1536. Čeněk Zíbrt⁵⁾ označuje čas vydání slovy „asi po r. 1546“. Zajímavé je, že bratrská synoda v Přerově z r. 1562 asi neznala tištěné vydání Augsburské konfesse. Když totiž se jednalo tenkrát o to,⁶⁾ aby Bratří se připravili k jednání o konfessi a aby tedy i „confessi Augšpurskou čtli a jí něco povědomí byli . . . , Confessi Augšpurská psaná půjčena Dobromírovi a Zachariášovi“. To by nasvědčovalo, že snad přece je ono vydání dosti nejisté.

Jako další vydání Augsburské konfesse uvádí J. Jungmann,⁸⁾ zaměňuje při tom vyznání České a Augsburské, spis⁹⁾: „Tato víra, učení a náboženství starých věrných Čechů tělo a krev Páně pod obojí přijíma-

¹⁾ Srv. výše str. 586, 2.

²⁾ Srv. str. 350, 1.

³⁾ Tak o řádu na panstvích pana Vojtěcha z Pernštejna z r. 1558 viz výše str. 33; o Jednotě Holešovské z r. 1574 na str. 36; o řádech po r. 1575 viz výše str. 340 atd.

⁴⁾ J. Jungmann, Historie IV., 1215.

⁵⁾ Josef Růžička v Českobratrském kalendáři 1850 zmiňuje se na str. 140 o vydání tomto zcela stručně, datuje je „(sine loco et anno) 1536“. Titul uvádí asi dle J. Jungmanna IV., 1215.

⁶⁾ Zíbrt, Bibliografie III., 6517.

⁷⁾ Ant. Gindely, Dekrety Jednoty Bratrské, str. 214.

⁸⁾ J. Jungmann, Historie IV., 1215.

⁹⁾ Srv. výše str. 685.

jících (b. m.) 1562.“ Také Zíbrt¹⁾ uvádí podle Jungmanna tento spis jako druhé české vydání Augustany. Ale, jak již bylo pověděno,²⁾ spis ten je asi konfessí novoutrakvistickou z r. 1562, ne-li staroutrakvistickou.

2. Než v době před rokem 1575 konfesse Augsburská přece jen asi byla tištěna česky. Aspoň když r. 1575 čtena byla na sněmu,³⁾ exemplář, ze kterého čtena byla, byl snad exemplář tištěný. Zajímavé je, že na sněmu byl přítomen ten, „který ji byl na česko překládal“⁴⁾ a „ten ji všecku přečetl a oni přeslechli“. Jest to asi totéž vydání, jež uvádí Zíbrt⁵⁾ jako „*Konfessi Augšpurská . . . 1574*“, podotýkáje, že je přivázána u některých exemplářů Bratrské konfesse z r. 1574.

3. Další vydání již jest zcela bezpečné. Jest to⁶⁾: „*Konfessi Augšpurská . . . nákladem urozené paní Aleny Berkové Mezeříčské z Lomnice, v Holomouci 1576.*“ m. 8¹, l. A—U. Vydána byla, aby byla základem organizace církevní v západní Moravě, o níž výše bylo pojednáno.⁷⁾

4. Ne tak jisté jest vydání, jež Č. Zíbrt označuje jako: „*Konfessi Augšpurská . . . nákladem Václava z Vřesovic v Star. městě Pražském 1579.* 4°.“ Zdá se, že tu je záměna s konfessí Českou, kterou Vřesovec vydal na Pohořelci ve svém domě,⁸⁾ zvláště když Jungmann skutečně ve zmínce o tomto vydání z r. 1579 obě konfesse zaměňuje,⁹⁾ a také nejvyšší úřed-

¹⁾ Zíbrt, Bibliografie III., 6518.

²⁾ Str. 685, 7.

³⁾ Srv. výše str. 122.

⁴⁾ Nelze zjistiti, kdo by byl oním překladatelem. Srv. výše str. 122, 2. Ale dle všeho člen sněmu, buď z pánů a rytířů, nebo z měst. Podkladem tohoto překladu bylo, jak již nahoře zmíněno (viz str. 304, 10), a jak vysvitne dále z porovnání obou textů, latinské vydání z r. 1530, tedy *Confessio Augustana invariata*. To poukazuje na některého člena sněmu, klonícího se k rozhodnějšímu luterskému směru. Lze mti za to, že jistě byl zvolen do komise, určené k sepsání České konfesse jako osobnost ve věcech věroučných nad jiné obeznalá a že v komisi té se též uplatnil. To vše poukazuje nejspíše na bratry Vřesovce, zvláště na Šebestiána. Tomu nasvědčuje i poznámka o čtení tohoto překladu ve sněmu, jak o tom podána zpráva výše na str. 122 dle *Bratrského diaria* (Sněmy IV., 401). Snad zpráva ta spočívá docela na zápiscích bratří Vřesovců, o nichž byla výše zmínka na str. 87. a jež proto nejmenovaly překladatele jménem, nýbrž jen zdůraznily, že Konfessi četl ten, „kterýž ji byl na česko překládal“. Proto snad Šebestián Vřesovec „pravil, aby nejprve přeslyšeli všecku, a potom soudili, budou-li chtít . . .“ Nechtěl se dáti asi ve čtení vytrhováti. Důkaz to ovšem plný není, ale domněnka značně pravděpodobná.

⁵⁾ Zíbrt, Bibliografie III., 6519.

⁶⁾ Zíbrt, Bibliografie III., 6520. — Zachariáš Brunckvík Novopražský, správce církve Páně v Neišťátu pod zámkem Bělou v kraji plzeňském, vydal r. 1613 spis: *Kšaftu večere Páně svatá starožitnost, v němž se zmiňuje na str. 175 nsl. o latinském vydání Augsb. konfesse in Corpore doctrinae Philippi Melanctonis a dokládá, že „také nákladem urozené paní Aleny Berkové Mezeříčské z Lomnice léta 1576 jest tištěna v českém jazyku“.* Znal tedy jedině toto české vydání.

⁷⁾ Str. 343 nsl.

⁸⁾ Srv. výše str. 672.

⁹⁾ Jungmann, Historie IV., 5. Srv. výše str. 672, 8.

níci r. 1603 při zmínce o tisku České konfesse v českém i německém jazyku¹⁾ tak činí. Ač nemožné by nebylo, že Vřesovec vydal i konfessi Českou i Augšpurskou, a to v témž roce, však již to je podivné, že by byl vydal Českou konfessi ve svém domě na Pohorelci a konfessi Augsburskou v Starém městě Pražském.²⁾ Ještě významnější je, že o tomto českém vydání Augsburské konfesse z r. 1579 Jiří Třanovský ve svém vydání Augsburského vyznání z r. 1620 se nezmiňuje, ač jmenuje vydání z r. 1576. Také B. Tablic je ve svém vydání z r. 1808 pomíjí.³⁾ Z toho plyne, že vydání toto je více než nejisté.

Od těch dob po delší čas Augsburská konfesse nebyla česky vydávána, ač r. 1580 Sigmund Luchauer z Löwenberka jednal o její vydání;⁴⁾ ale císař Rudolf neudělil mu žádanou výsadu.

5. Častěji bývá uváděno vydání: „*Augšpurská konfessi . . . v Drážďanech 1608.*“⁵⁾ tištěná u Jeronyma Šice. Uvádí je J. Jungmann⁶⁾ i Zibrť⁷⁾. Oba však zaměňují hned potom, a snad i před tím, České vyznání s Augsburským, čímž i zpráva o vydání z r. 1608 by mohla být uvedena v pochybnost. Třanovský ve svém vydání Augsburského vyznání z r. 1620 o tomto vydání se rovněž nezmiňuje. Ale Boh. Tablic ve svém vydání z r. 1808⁷⁾ odkazuje i na toto vydání jako mu známé.

6. Bývá sice zmínka o českém vydání Augsburské konfesse r. 1609 a opět 1610,⁸⁾ ale obě tato vydání jsou vydání České konfesse a nikoli Augsburské. Rovněž nesprávná je zpráva o českém vydání Augsburské konfesse z r. 1614 (Konfessi česká pravá Augšpurská) a dvou vydáních z r. 1620 tištěných v Praze.⁹⁾ Spisy ty jsou, jak již výše zmíněno,¹⁰⁾ zpracováním konfesse České.

¹⁾ Srv. výše str. 405, 3., 406, 2.

²⁾ Zibrť, Bibliografie III., 6521.

³⁾ Srv. dále str. 691.

⁴⁾ Viz výše str. 407.

⁵⁾ Jungmann, Historie IV., 1215.

⁶⁾ Zibrť, Bibliografie III., 6522.

⁷⁾ Viz dále str. 691.

⁸⁾ Zibrť, Bibliografie III., 6523 a 6524 dle J. Jungmanna, Historie IV., 1215: „Vyd. 7. Konfessi Augšpurská . . . v Praze (v impressi Šumanské) 1609. 4°. Vyd. 8. Konfessi Augšpurská . . . v Praze, v impressi Šumanské. 1610. 4°. (ded. Mich. Španovský z Lisova)“. Ale obě tato vydání jsou zřejmě výše zmíněná (str. 674) vydání České konfesse z roku 1609 a 1610.

⁹⁾ Zibrť, Bibliografie III., 6525, 6526 a 6527 uvádí jako 9. vydání spis M. Viktorina Vrbenského, Konfessi Česká pravá Augšpurská z r. 1614, jako 10. vydání: Confessio Augustana (česky a latinsky) v Praze 1620. 4°, a jako vydání 11.: Confessio Augustana (česky a německy) v Praze 1620. 12°. Spis uvedený jako vydání 10. je zřejmě totožný se spisem M. Viktorina Vrbenského a M. Samuele Martinia Confessio Bohemica vera Augustana z r. 1620. Spis pak uvedený jako vydání 11. je asi shodný s vydáním 10. Není-li omylem zmínka o vydání českém a německém, tedy by to nasvědčovalo, že spis Vrbenského a Martinia byl v témž roce vydán nejen česky a latinsky, ale i česky a německy. Mně jest vydání to jinak neznámo.

¹⁰⁾ Srv. výše str. 681 a 682.

Teprve Jiří Třanovský r. 1620 obstaral české vydání Augsburského vyznání s titulem¹⁾: „*Konfessi Augšpurská: buďto Vyznání víry svatě evangelistské, kteréž kurfirst Saský, slavně paměti, knížata, města a stavové říše J. M. C. Karlovi, toho jména Pátému, v Augšpurku na obecném říšském sněmě léta . . . 1530 učinili, podali a potom i vůbec vydali. Z pravých originálních exemplářů . . . do řeči české věrně a upřímně přeložena. Nyní pak v nově vydaná, práci a nákladem K. Jiríka Třanovského, služebníka Páně i církve jeho v městě Meziříčí nad Bečvou i v m. Krásně.*“ Na konci pak na str. 238 jest dodáno: „*Vytištěná v Holomouci u Kryštoffa Kutče. Léta 1620.*“²⁾ 32°, str. 238. Třanovský,³⁾ tenkrát farář v Meziříčí, věnoval své vydání: Primátorovi, purgmistru a raddě „*vlasti mé milé města Těšína*“. V úvodě dle na str. 44.: „*Poněvadž sem tedy od dávni chvíle exemplářů tohoto vyznání evangelistského nedostatek spatřoval, . . . a na konfessi tu všeliká privilegia císařská okolních království, knížetství a zemí se vztahují: za věc hodnou a užitečnou býti sem soudil, aby v nově vydána . . . byla.*“ O způsobu pak vydání dle: „*Nejprve toho sem šetřil, aby ta konfessi podle pravého originálu (v knize Concordiae . . . obsaženého) do češtiny přeložena . . . byla. Podle toho postupoval jsem věrně, po staročeské verši, před léty 44 vydané, což se ex stylo aneb vlastnosti řeči poznati může. Nad to, že sem některými slovy . . . z některých šlépějí téhož výkladu vykročil, stalo se to a pošlo odtud, že sem i konfessi německé (Tom. Jenen. germ. 6. pag. 362) šetřil. Na kterouž mi, jakožto scriptum authenticum, také zření míti slušelo.*“ Z toho vysvítá, že vydání z r. 1576 přidržovalo se předlohy latinské, Třanovský pak místy i předlohy německé. V článku X. (o večeri Páně) zůstal při textu latinském. Předmluva je na str. 58 datována 1. ledna 1620. Vydání toto, jak z úvodu vysvítá, bylo určeno pro české evangelické církve řídicí se vyznáním Augsburským ve východní Moravě a okolí, tedy na Slovensku a ve Slezsku.

7. Další domnělá vydání Augsburského vyznání z r. 1621 a 1625⁴⁾ jsou opět, jak výše uvedeno,⁴⁾ vydáním anebo zpracováním České konfesse. Teprve r. 1630 došlo k novému českému vydání Augsburské konfesse, a to ve vyhnanství v Perně. Tenkrát vydal M. Samuel Martinus z Dražova ve své tiskárně vedle České konfesse: „*Confessio, aneb: Vyznání víry svatě křestanské, kteréž jsou učinili kurfirst Saský*

¹⁾ Čes. museum 37. F. 13. — V Bratr. archivu v Ochranově A. B. I. R. 1. Nr. 76.

²⁾ Srv. výše str. 511, 1.

³⁾ Zibrť, Bibliografie III., 6529, 6530. jmenuje jako 13. a 14. vydání Augsburského vyznání: „*Konfessi Augšpurská . . . v Norimberce 1621. 4°*“ a „*Konfessi Augšpurská . . . vyd. Sam. Martinus z Dražova s. I. („v Nidrlanču“) 1625. 4°*“ (Latinskočeská.) Prvé vydání není asi nic jiného, než Česká konfesse vydaná německy r. 1621 (viz výše str. 678) a druhé vydání je spis M. Sam. Martinia: „*Confessio Bohemica cum notis theologicis*“ (viz výše str. 682), na niž je i v Zibrťově Bibliografii správně poukázáno.

⁴⁾ Srv. výše str. 587, 6.

a některá knížata a města říšská J. M. C. Karlovi V. slavné paměti v Augšpurce na říšském sněmě léta 1530.“ (Bez udání místa.) Vytisknuto 1630. 32°.¹⁾

8. K novému vydání došlo teprve r. 1720, když v Těšíně zřízen chrám evangelický, jenž se stal střediskem tisíců evangeliků slezských a moravských. Tenkrát opatřil Václav Kleych v Žitavě nové vydání: „*Konfessi aneb vyznání víry svatě křesťanské, kteréž sou učinili kurfiřt saský a některá knížata a města říšská J. Jasnosti Císařské Karlovi V. slavné paměti v Augšpurce na říšském sněmě léta od narození Syna Božího 1530; kteráž nyní pro čest a slávu Boží a vzdělání církve svatě křesťanské opět v nově na světle vydána jest nákladem Václava Kleycha. Léta Páně 1720*“ (v Žitavě) 32°. Vydavatel dedikuje toto vydání opatrovníkům a zpravcům při chrámě Ježíšovém v knížectví Slezském před městem Těšínem.²⁾

9. Po dalších 60 let nebyla konfesse Augsburská vydávána, až zase byla otištěna v době toleranční pro české evangeliky v Čechách, na Moravě, v Sasku a Prusku, a to r. 1782 v Drážďanech s názvem: „*Confessio aneb Vyznání víry svatě křesťanské, kteréž jsou učinili kurfiřt Saský a některá knížata a města říšská JMCis. Karlovi V. slavné paměti v Augšpurce na říšském sněmě léta od narození Syna Božího, Pána a Spasitele našeho jediného 1530. V Drážďanech vytiskl H. W. Harpeter 1782.*“ 12°.³⁾

V Čechách ani na Moravě tenkrát zvláštní české vydání Augsburského vyznání nevyšlo. Jmenují se sice z té doby z r. 1782 a 1783 spisy v Praze tištěné jako česká vydání Augsburského vyznání, ale děje se tak omylem.⁴⁾ Vyšel sice asi v r. 1782 zajímavý spis, jež ani Jungmann ani Zíbrt neuvádějí: „*Confessio Augustana aneb vyznání Augsburské, jak následovníkům tak protivníkům jeho v známost uvedené. V Praze u Fr. Augustýna Höchenbergera, arcibiskupského impressora.*“ Dle tohoto titulu by se dalo souditi, že jest to české vydání Augsburského vyznání. Zatím je to spis polemický, protievanglický a sepsaný proti Augsburskému vyznání.

¹⁾ Zíbrt, Bibliografie III., 6531.

²⁾ Zíbrt, Bibliografie III., 6532.

³⁾ Zíbrt, Bibliografie III., 6533.

⁴⁾ Zíbrt, Bibliografie III., 6534 jmenuje 18. vydáním Augsburské konfesse: „Vyznání víry evanglickův Augspurské konfessi ve Vídni, na svědectví a křesťanský rozsudek strany nich.“ Vydáno od Fridricha z Ankeršteinu v Praze u J. F. z Schönfeldu 1782. 8°. Spis ten jmenuje i J. Jungmann, Historie lit. čes. VI., 1756. Dle Jungmanna jest to překlad z němčiny a má jen 6 stran. Není to Augsburské vyznání, nýbrž spisek, jednající o tomto vyznání. — Dále uvádí Zíbrt, Bibliografie III., 6535 a 6536 jako 19. a 20. vydání Augsburského vyznání spis Michala Institorisa, Listovní odpověď (viz výše str. 654) z r. 1783 a M. Markovice, Nevinný odpadlec z r. 1783. Spis Institorisův přináší Českou konfessi, spis Markovicův jest apologetické dílko, jež obsahuje i hlavní články evanglického učení. Srv. J. Jungmann, Historie lit. čes. VI., 1765. Michael Institoris Mošovský poznamenává ve svém rukopise (Praž. univ. knih. 17. E. 51), str. 13, že „Innocens Apostata, aneb tůžebné proukázání nevinnosti těch, kteří se k Aug. vyznání připojují“ vyšlo r. 1750. Tedy ne 1780, jak Jungmann píše. „Auctor libelli est D. Joan. Ambrosii. Idem libellus Pragae anno 1783 sub titulo Nevinný odpadlec“ byl podruhé vydán.

Uvádí jednotlivé články Augsburského vyznání a jiných evanglických symbolických spisů, aby je ihned se stanoviska katolického kritisoval a uváděl v posměch. Na titulním listu je motto latinsky a česky tištěné: „Turpe reffere pedem nec passu stare tenaci, Et temere patrios deseruisse Deos. Aquilera. Hanebná jesti ohavnost V poznalé víře nestálost.“

10. Několik dalších vydání Augsburské konfesse vyšlo česky v Uhrách, aby posloužilo především četným tammím evanglickům A. v. Tak především důležité vydání Tablicovo z r. 1808: „*Augšpurská konfessi aneb Vyznání víry nejjasnějšímu císaři Karlovi V. . . na sněmě Augšpurském L. P. 1530 podané. Nyní znovu přehlednuté a s některými přídávky vydané od Bohuslava Tablice. S povolením censury. Ve Vavcově 1808, u Ant. Gottlíba, priv. knihlačitele.*“ 12°. Vydavatel se zmiňuje v předmluvě o dřívějších vydáních. Zná vydání česká z r. 1576, z r. 1608, vydané v Drážďanech u Jeronyma Šice, z r. 1620 od Tranovského, jakož i vydání M. Sam. Martinia z r. 1630 a Václava Kleycha z r. 1720. O textu svého vydání dí, že je vydává, „zadržev staré této knihy přeložení, nímž se i požeňnané paměti muž Jiří Tranovský řídil, jehožto text Václav Kleych na slovo zadržel.“ Již z titulů jednotlivých vydání je viděti, že různá tuto uvedená vydání jsou skoro doslovným otiskem vydání dřívějších.

11. Další vydání tištěno bylo opět v Uhrách. Vydal je Daniel Lengsfeld: „*Summa Augšpurského vyznání . . . s připojenou historií o životě M. Luthera a o přiběžích téhož Augšp. vyznání v Uhrách. V Košicích 1831.*“ m. 8. Lengsfeld¹⁾ „polemické články vyznání vynechal, že ony — jakž sám poznamenává — nynějších časů pro pospolitost malé aneb žádné platnosti nemají.“ Jest to tedy vydání zkrácené.

12. Další vydání tištěno bylo v Berlíně: „*Augšpurská konfessi, aneb Vyznání víry . . . na sněmě Augšpurském l. P. 1530 podané. Znovu vytisknuta podle s povolením censury opatřeného vydání Boh. Tablice ve Vavcově v Uhrách Léta Páně 1808. V Berlíně L. P. 1837.*“

13. Následující vydání vyšlo opět v Uhrách. Obstaral je Karel Martinek (učitel Bedřicha Baltíka), jenž je²⁾ „z původní řeči v nově přeložil“ a r. 1856 v Pešti vydal. „Držel se též latinské původiny, na staré překlady sice ne velký ohled bral.“ Vydání toto je, jak sám píše, „místy zkrácené“ přeloženo, t. j. jest to vlastně zkrácené vydání.

14. Teprve další vydání bylo obstaráno v Čechách pod titulem: „*Augšpurské vyznání víry. Starší české vydání opravil a svým nákladem vydal Daniel Bohumil Molnár, ev. duchovní správce a. v. v Kruceburku. V Praze 1857.*“

15. a 16. Potom vydáno bylo Augsburské vyznání česky opět v Uhrách péčí Bedřicha Baltíka a to k blížícímu se 350letému jubileu

¹⁾ B. Baltík, Augšpurské vyznání víry 1893, str. 7.

²⁾ Bed. Baltík, Augšpurské vyznání víry 1893, str. 7.

Augsburského vyznání (1880) roku 1879 a pak zase 1893: „*Augšpurské vyznání víry. Původní latinský text z roku 1530 na základě starých i nových česko-slovenských vydání opět opravených v obnoveném překladu svým domácím víry podal . . . Bed. Baltík, biskup . . . V Budapešti . . . 1893.*“ V úvodě dí vydavatel (str. 8.): „Text . . . latinské osnovy vzal jsem . . . podaný v sborníku našich symbolických kněh latinsky a německy . . . J. T. Müllerem v 4. vydání 1876.“ Vrátil se tedy opět k latinské předloze. Dále pak dí: „A tak tedy vydání mé není nic přece jiného, než obnovené vydání blahé paměti mého předchůdce Jiříka Tránovského, jehož osnovy jsem se nejvíce přidržel.“

17. a 18. Ještě jednou, vlastně dvakrát, vyšlo české vydání v Čechách, a to jako příloha ke knize: „Štěpána Lešky Církevní zpěvník“, vydané Václavem Marečkem, farářem v Trnávce, v 7. a 8. vydání roku 1884 a 1889 v Turnově, péčí, pokud mi známo, tehdejšího seniora Karla Lányho pod titulem: „*Augšpurská konfessí aneb vyznání víry nejjasnějšímu císaři Karlovi V. od knížat a měst německé říše čistého učení evanjelického se přidržujících, na sněmě Augšpurském l. P. 1530 podané.*“

19. Další vydání vyšlo opět v Uhrách prací J a n a L e š k y v Knize svornosti, dosud jediném českém překladě luterských symbolických spisů, roku 1898 nákladem Evanj. církevního knihkupectví v B é k é š - Č á b ě. Titul její zní: „*Liber Concordiae. Kniha svornosti, čili Symbolické knihy, v nichž obsaženo jest vyznání víry a učení církve evanjelické, podle augšpurského vyznání. Augšpurské vyznání a Malý katechismus, již dávňěji přeložené, znovu prohlédli a upravili, ostatní pak knihy z latinského jazyka přeložil Ján Leška. Vydáno pomocí výboru zpěvníkového. V Békés Čábě 1898. Nákladem Evanjelického církevního knihkupectví.*“ Augšburská konfesse sama má ve vydání tom titul: „*Augšpurské vyznání víry, kteréž podáno bylo nejmnocnějšímu císaři Karlu V. na sněmě v Augšpurku léta 1530.*“ Leška dí v předmluvě ke Knize svornosti na str. IX., že měl při vydání Augšburského vyznání vydání Tránovského, Molnárovo a Baltíkovo „při rukou a před očima“ a snažil se „k vydání Baltíkovému, u nás nejrozšířenějšímu, státi co nejbliže“.

20. Poslední vydání tištěno opět v Uhrách a vyšlo roku 1910, a sice jest to třetí otisk vydání výše zmíněného (sub 15. a 16.), jež obstaral B e d. B a l t í k: „*Augšpurské vyznání víry . . . V Budapešti . . . 1910.*“

Daleko skrovnější je počet českých vydání konfesse Helvetské (Helvetica posterior).

1. Prvé vydání vyšlo teprve 12. ledna r. 1784. Vydal je J o s e f S z a l a y, farář v Lysé, přeloživ¹⁾ je pomocí Václava Krameria. Má

¹⁾ V předmluvě píše „Jozef Salai“: „Abychom pak v češtině všem škodným omylům vyhnuli, nedověřice se své možnosti, užili sme v tom práce M. Václava Kraméryusa, muže za našeho věku v jazyku českém dost zběhlého“. Srv. *Památka roku slavnostního 1863 (Heřman z Tardy, K dějinám evanjelické církve v Čechách) str. 256.* — *Heřman z Tardy, O prvních kazatelích 1909. str. 24.*

název: „*Krátké a sprosté vyznání a vysvětlení víry čistě křesťanské. . . K vzdělání a probuzení církve Boží české reformované nyní ponejprv po dvou stech osmnácti letech z Latinského do Českého jazyka přeložené. V Praze u Rosenmüllerských dědiců, za Jana Beránka faktora, 1784.*“¹⁾

2. V témž roce 1784 vydána však byla Helvetská konfesse česky i v Berlíně asi na popud superintendenta Blažka berlínským kazatelem Krist. Frid. Elsnerem,²⁾ totiž: „*Konfessí Helvetská, aneb Vyznání a sprostné vysvětlení pravověrné víry a artikulů všeobecných náboženství křesťanského, ku kterémuž se Švejcaři hlásají. V Berlíně 1784.*“³⁾

V témž roce vydán byl spis, který podle názvu svého počítán byl dosud⁴⁾ mezi vydání konfesse Helvetské (Helvetica posterior), ale omylem. Jest to „*Konfessý helvetská, Vyznání švejcarské, Čechům k známosti, následovníkům k povolnému rozpěčení ponejprv v češtině představená od Karla Worla. V Praze u Jana Ferdynanda z Schönfeldu 1784.*“ Na titulním listu má motto: „*Illic, postquam se lumine claro implevit — vidit, quanta sub nocte lateret. Lucanus, de anim. Pomp.*“ V podtitulu na str. 17. blíže jest určena jako „Konfessý helvetská, to jest snešení článků, které Jan Kalvín sebral . . . Nazývá se . . . konfessý . . . prior.“ Již z toho je zřejmo, že jest to Helvetica prior a nikoli symbolický spis, jež nazýváme Konfessí Helvetskou (Helvetica posterior). Nad to spis ten není ani reprodukcí spisu Helvetica prior, nýbrž jest to katolický polemický spis, který podává sice učení Kalvínovo z Helvetica prior v 25 člancích, ale tak, že článek za článkem se snaží vyvrátit.

3. Třetí vydání vyšlo teprve r. 1867 péčí Heřmana z Tardy jako „*Konfessí Helvetská, to jest vyznání aneb sprostné vysvětlení víry křesťanské reformované církve v Čechách a na Moravě. Přeložil, přídavky opatřil a vydal Heřman z Tardy, ev. ref. konsen. a farář. V Praze, nákladem vydavatele, 1867.*“

4. Poznovu vyšla péčí téhož vydavatele: „*Konfessí Helvetská, to jest: Vyznání aneb opravdové vysvětlení víry křesťanské, k'rou jednomyslně s prvotní církví apošto'skou, Jednotou Českých Bratří a se všemi věrnými křesťany vůbec vyznávají reformované církve v Čechách a na Moravě. Přeložil a podruhl: vydal Heřman z Tardy D. B. V Pardubicích 1885.*“

¹⁾ J. Jungmann, Historie VI., 1772. — Srv. výše str. 653 a 684, 6.

²⁾ Srv. *Památka . . . 1863 (Heř. z Tardy), str. 258.*

³⁾ J. Jungmann, Historie VI., 1774. — *Památka, . . . 1863, str. 258.* — Srv. výše str. 653.

⁴⁾ J. Jungmann, Historie VI., 1773. — *Památka . . . 1863, str. 258.*